

UO'K: 378.014.15

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY-KREATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK JIHATLARI**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТВОРЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ****PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL ASPECTS OF DEVELOPING PROFESSIONAL-CREATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS****Abduqodirov Davron Solijon o'g'li**O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti
Farg'ona filiali o'qituvchisi**Annotatsiya**

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyasini rivojlantirishning o'ziga xos yo'llari va usullari, xususan, omillar tavsifi o'rganilgan. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-kreativ kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik-pedagogik jihatlari tahlil qilingan.

Аннотация

В данной статье изучаются теоретические основы развития профессионально-креативной компетентности будущих учителей, в частности, актуальные вопросы. Также были проанализированы психолого-педагогические аспекты развития профессионально-творческой компетентности будущих учителей.

Abstract

In this article, the theoretical foundations of the development of the professional-creative competence of future teachers, in particular, the current issues, are studied. Also, psychological-pedagogical aspects of developing professional-creative competence of future teachers were analyzed.

Kalit so'zlar: kasbiy faoliyat, tayyorlash, komponent, empirik, pedagogik xususiyat, metodologiya, kompetensiya, kreativ, kasbiy.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, обучение, компонент, эмпирический, педагогический признак, методология, компетентность, креативный, профессиональный.

Key words: professional activity, training, component, empirical, pedagogical feature, methodology, competence, creative, professional.

KIRISH

O'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni psixologik-pedagogik jihatlari tashkil etishning mohiyati va xususiyatlarini aniqlash bir qator muammolarni hal qilishni talab qiladi.

Birinchi, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni psixologik-pedagogik qillab-quvvatlash maqsadini aniqlash, bu ta'limni qo'llab-quvvatlashning hozirgi tashkil etilgan tizimini tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Ikkinchi, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish uchun psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash yo'nalishlarini aniqlash va tadqiq qilish kerak. Ushbu muammoni hal qilish mahalliy va xorijiy fanlarda o'z aksini topgan psixologik-pedagogik muammolari nazariy yondashuvlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'qituvchining kasbiy-kreativ kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish masalalari V.A.Adolf, T.G.Braje, E.F.Zeera, I.A.Zimnyaya, N.V.Kuzmina, M.I.Lukyanova, A.K.Markova, A.M.Novikova, G.S.Trofimova, G.Bernhard, V.Bloom, X.Markus, R.Sterner kabi ko'plab faylasuflar, pedagog va psixologlar tomonidan o'rganilgan.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishni ta'sir etuvchi omillar tavsifi I.A.Zimnya, E.F.Zeer, N.V.Kuzmina, A.K.Markova, L.M.Mitina, V.A.Slastenin va boshqalarning asarlarida keltirilgan.

NATIJAR VA MUHOKAMA

O'qituvchining kasbiy malakasini rivojlantirishni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash mazmunini ko'rib chiqish psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini nazariy nuqtai nazardan ham, amaliyot nuqtai nazaridan ham tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim muhitining sharoitlari, xususan, uning innovatsion xususiyati bu guruhda muhim omil hisoblanadi. Bu maktabda innovatsion ta'lim faoliyatini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan turli xil shart-sharoitlar majmui, innovatsion ta'lim faoliyatiga ta'sir qiluvchi tashkiliy shakllar va vositalar tizimi. Hozirgi vaqtda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan o'zgarishlar o'qituvchilarning kasbiy mahorati darajasiga yangi talablar qo'ymoqda. Hozirgi sharoitda innovatsion o'zgarishlarga muvofiq kasbiy kompetensiyani rivojlantiradigan o'qituvchilar raqobatbardosh bo'ladi.

Hozirgi vaqtda ta'lim tizimida qo'llab-quvvatlash, ya'ni ta'lim jarayonini qo'llab-quvvatlashning aniq belgilangan yondashuvi mavjud. Ushbu yondashuv bilan psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash obyekti ta'lim jarayoni, mavzu esa bolaning dunyo bilan, boshqalar (kattalar va tengdoshlar), o'zi bilan munosabatlari tizimi sifatida rivojlanish holatidir.

Shu bilan birga, biz psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish zarurligi haqida gapirganimizda, quyidagi tamoyillarga asoslanishi kerak: bolaning manfaatlarini hurmat qilish; uzluksizlik printsiplari (bolaga ta'lim faoliyatining barcha bosqichlarida muammoni hal qilishda doimiy qo'llab-quvvatlash va yordam kafolatlanadi); tizimli qo'llab-quvvatlash printsiplari (bolaga yordam berish bo'yicha asosiy vazifalar va chora-tadbirlarni belgilash har tomonlama, yuqori sifatli tashxisga asoslanishi kerak, bu nafaqat uning muammoli joylarini, balki kuchli tomonlarini ham aniqlashga imkon beradi. u bilan ishlashda tayanadi).

Demak, psixologik-pedagogik yordamning maqsadi bolaning normal rivojlanishini ta'minlashdir (tegishli yoshda rivojlanish normasiga muvofiq). Ushbu maqsad bir qator vazifalarni shakllantirishni belgilaydi:

- bola rivojlanishidagi muammolarning oldini olish;
- bolaga rivojlanish, o'qitish, ijtimoiylashtirishning dolzarb muammolarini hal qilishda yordam berish (yordam berish): ta'limdagi qiyinchiliklar, ta'lim va kasbiy yo'nalishni tanlash bilan bog'liq muammolar, hissiy-irodaviy sohaning buzilishi, tengdoshlar, o'qituvchilar, ota-onalar bilan munosabatlardagi muammolar;
- ta'lim dasturlarini psixologik qo'llab-quvvatlash;
- o'qituvchilar, ota-onalar, o'qituvchilarning psixologik-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirish.

Bu masalani nazariy tushunish pozitsiyasidan biroz boshqacha yondashuv kuzatiladi. Chet el psixologiyasida qo'llab-quvvatlashning roli ko'plab mualliflar tomonidan qayd etilgan. Shunday qilib, A.Adler tushunish va qo'llab-quvvatlash pastlikning o'rnini qoplashi va zaiflikni kuchga aylantirishi mumkinligini ta'kidlaganida, asosiy e'tiborni qo'llab-quvvatlashga qaratdi. A.Maslouning fikricha, ruhiy sog'lom insonni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratish lozim, chunki har bir inson tabiatan dastlab rivojlanish uchun kuchli salohiyatga ega. Shuning uchun psixologik yordam insonning o'zini o'zi anglash uchun etakchi ehtiyojlarini qondirish bilan bog'liq holda zarurdir.

Rus psixologiyasida hozirgi vaqtda psixologik-pedagogik yordamning ta'rifi bo'yicha bir nechta nuqtai nazarlar paydo bo'ldi. Shunday qilib, bir qator mualliflar qo'llab-quvvatlashni hayotni tanlash vaziyatida maqbul qarorlar qabul qilishga asoslangan usul sifatida belgilaydilar (N.S.Gluxanyuk, E.I.Kazakova, L.G.Xromova va boshqalar). Subyekt shaxs bo'lib, hayotiy tanlov vaziyatlari muammoli vaziyatlarni o'z ichiga oladi, ularni hal qilish orqali u o'z rivojlanish yo'lini belgilaydi. Har qanday tanlov holati ma'lum bir yo'nalish sohasi vositachiligida qaror qabul qilish variantlarining ko'pligini keltirib chiqarishi aniqlandi. Shu munosabat bilan qo'llab-quvvatlash sub'ektga rivojlanishning yo'naltirilgan maydonini shakllantirishda yordam berish, u o'zi bajaradigan harakatlar uchun javobgarlik sifatida belgilanadi va uning asosiy printsiplari sub'ektning ichki salohiyatiga tayanish ustuvorligi hisoblanadi.

Biroz boshqacha pozitsiyani M.R.Bityanova asarlarida ko'rish mumkin. Muallif, shuningdek, "hamrohlik"ni usul sifatida tushunadi, lekin uni ta'lim va rivojlanish muvaffaqiyati uchun ijtimoiy-psixologik va psixologik-pedagogik sharoitlar yaratadigan va tashkil etadigan ish usuli sifatida ko'rsatadi.

Yana bir pozitsiyani E.F. asarlarida ko'rish mumkin. U psixologik yordam orqali muallif o'zgaruvchan shaxs bilan harakatni, rivojlanishning mumkin bo'lgan yo'llarini o'z vaqtida aniqlashni, yordam va qo'llab-quvvatlashni tushunadi. Ushbu ta'rif olib borilayotgan tadqiqotlar doirasida asosiy ta'rif sifatida qabul qilindi va o'qituvchining kasbiy malakasini rivojlantirishni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashning nazariy va uslubiy asoslarini shakllantirishga imkon berdi.

Kontseptsiyani ishlab chiqishda zaruriy shart - bu qo'llab-quvvatlash tizimining tamoyillarini shakllantirish. Shunday qilib, ularning birinchisi tadqiqotga yondashuvni o'zgartirishga taalluqli bo'lishi mumkin: psixikaning hodisalari va ko'rinishlarini o'rganishdan sub'ektning normal rivojlanish qonuniyatlarini o'rganishgacha, bu rivojlanish istiqbollari baholash, rivojlanish imkoniyatlarini aniqlash imkonini beradi. bu jarayonni individuallashtirish va natijada o'zini (subyektni) o'zgartirish imkoniyati. Ikkinchi tamoyil ta'sir qilish usullaridan (majburiyat va majburlash) qo'llab-quvvatlash, uyg'onish va istak tizimiga o'tish, qaror qabul qilishda teng imkoniyatlarni ta'minlash bilan tavsiflanadi. Uchinchi kontseptual pozitsiya uning vositalari va usullarini ishlab chiqish asoslarini aniqlashga asoslangan. Shaxsni shakllantirish qonuniyatlari va mexanizmlari, uning maxsus tashkil etilgan ta'lim muhitida o'zini o'zi rivojlantirish qonuniyatlari asos bo'lishi mumkin.

Psixologik profilaktika - shaxsning har tomonlama ijtimoiy-kasbiy rivojlanishiga ko'maklashish, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan inqirozlar, shaxsiy va shaxslararo nizolarning oldini olish, shu jumladan yuzaga keladigan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni hisobga olgan holda o'zini o'zi anglash uchun sharoitlarni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish. Psixoprofilaktikaning asosiy vazifasi o'qituvchining inqiroz hodisalariga adekvat va malakali munosabatda bo'lishi uchun sharoit yaratishdir.

Psixologik maslahat - bu shaxsga uning o'zini o'zi bilishida yordam berish, o'zini o'zi qadrlash va real hayot sharoitlariga va qiymat-motivatsion sohaga moslashishni shakllantirish.

Rivojlanish psixodiagnostikasi shundan iboratki, individual psixologik xususiyatlarning diagnostik natijalarini sharhlash va ularni o'qituvchiga etkazish orqali uning mavjud psixologik bilimlari yangilanadi, shuningdek, uning psixologik kompetentsiyasi kengaytiriladi. Va individual diagnostik ko'rsatkichlar o'qituvchi uchun katta sub'ektiv ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, tashxis qo'yilgan psixologik xususiyatlarning mohiyatini tushuntirish alohida shaxsiy ahamiyatga ega bo'ladi.

XULOSA

Shunday qilib, hozirgi vaqtda o'qituvchilarni psixologik va pedagogik qo'llab-quvvatlash ta'lim tizimining ajralmas elementi bo'lib, kasbiy-kreativ kompetensiyani rivojlantirishga yordam beradi. Asosiy e'tibor o'quvchining o'zini o'zi rivojlantirishi, faoliyatda o'z-o'zini harakati va o'zaro ta'siri uchun sharoit yaratish uchun uni o'zaro ta'sir jarayoniga kiritishga qaratilgan. Natijada, bu yondashuv bilan o'qituvchi ushbu tizimning harakat maydonidan tashqarida qoladi. Vazifalardan faqat bittasi o'qituvchi va uning psixologik-pedagogik kompetensiyasi bilan bog'liq.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Axmedova M.T. Pedagogik kompetentlik. Uslubiy qo'llanma. -T.: BROK SLASS SERVIS, 2016. – 84b.
2. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. -T.: Fan va texnologiyalar, 2013.
3. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентного подхода в образовании. www.eidoc.ru. 2005, 09, 10.
4. Лебедев О.Е. Компетентный подход в образовании. www.nekrasovepb.ru
5. Зимняя И.А., И.А. Ключевых. Компетенции – новая парадигма результата образования. quality.petrso.ru
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. М., «Когито-Центр», 2002. – 396 с.